

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาพลเมืองของชาติให้บรรลุเป้าหมายตามที่เรากำลังจะได้ ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับหน้าที่เป็นผู้จัดการศึกษาในแต่ละระดับ จะต้องหาวิธีการที่จะจัดการศึกษาให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และในปัจจุบันการนิเทศการศึกษา นับเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ทั้งนี้เพราะ การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อช่วยเหลือ แนะนำให้บุคลากรเหล่านั้นทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเหตุนี้ การนิเทศการศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการที่จะช่วยพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศ (สงัด อุทรานันท์, 2528 : 1) ซึ่งจะเห็นได้จากองค์กรทางการศึกษาดัง ๆ ได้จัดให้มีหน่วยศึกษานิเทศก์ขึ้น โดยมีศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่การศึกษาในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบ ทั้งนี้ศึกษานิเทศก์จะเป็นผู้ที่มีส่วนสนับสนุนที่สำคัญมาก เพราะงานของศึกษานิเทศก์มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ครูได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพของการสอน และวิธีสอน ทั้งให้แก่ปัญหาเหล่านั้นได้เพื่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้การศึกษาในระดับโรงเรียนมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ได้มีการกล่าวกันอยู่เสมอว่า การจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งก็คือครูเหล่านั้นยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการสอนยังไม่ดีพอ ทั้งนี้เนื่องมาจากครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความรู้จำกัด และครูบางส่วนไม่ได้มีวุฒิทางวิชาชีพครู (สงัด อุทรานันท์, 2527 : 3)

สมาคมศึกษานิเทศก์ (2525 : 212) ได้กล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ศึกษานิเทศก์สามารถที่จะช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี จึงถือได้ว่าศึกษานิเทศก์มีบทบาทและมีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมากทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ในฐานะเป็นนักวิชาการ

ที่ทำหน้าที่แนะนำให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการในการดำเนินงานขององค์การ ปราบกฏชัดเจน
ยิ่งขึ้น จากครูที่ทำหน้าที่นี้เทศการศึกษามาเป็นศึกษานิเทศก์จากครูกลุ่มหนึ่งมาเป็นหน่วยงานที่มี
บุคลากรเป็นจำนวนมาก และจากหน่วยงานที่ไม่เป็นทางการมาเป็นหน่วยงานที่เป็นทางการ ล้วน
แสดงให้เห็นชัดว่าศึกษานิเทศก์เป็นบุคคลที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

เนื่องจากการปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2524 ปรากฏว่า ภารกิจของศึกษานิเทศก์ไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน
กำหนดตำแหน่งของ ก.ค. การจัดองค์กรเพื่อการบริหารไม่สนองต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ
และไม่ส่งเสริมความก้าวหน้าของศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
จึงได้จัดทำร่างระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2533 ขึ้น และเสนอกระทรวงศึกษาธิการ ยกเลิกระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ.2524 โดยให้เหตุผลและข้อมูลแสดงการเปรียบเทียบระหว่างระเบียบศึกษานิเทศก์ พ.ศ.
2524 กับร่างระเบียบศึกษานิเทศก์ พ.ศ.2533 เกี่ยวกับการยกเลิกระเบียบศึกษานิเทศก์
พ.ศ.2524 การเพิ่มเติมความมุ่งหมายของงานนิเทศการศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน
การกำหนดให้งานนิเทศการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ เป็น
หน่วยศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นหน่วยงานทางด้านวิชาการ การกำหนดหน้าที่
ของศึกษานิเทศก์ การจัดองค์กรแต่ละระดับโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง
ที่ ก.ค. กำหนด สะดวกต่อการบริหารและการใช้หลักสูตรประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้
ได้กำหนดให้ทุกระดับมีผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ หัวหน้ากลุ่มงาน และหัวหน้าฝ่าย
เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพ เป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และก่อ
ให้เกิดประสิทธิภาพบางประการในการสับเปลี่ยนตำแหน่งศึกษานิเทศก์

จากการนำเสนอร่างระเบียบศึกษานิเทศก์ พ.ศ.2533 ดังกล่าวผู้รับผิดชอบและ
ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้พิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ มีลำดับขั้นตอนและได้ลงนามประกาศใช้
ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2533 ขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533 : 1-2)

สำหรับการบริหารและการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์นั้น สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ (2533 : 8) ได้กำหนดให้มีการจัดระบบบริหารและการปฏิบัติงาน
ของศึกษานิเทศก์ที่เป็นเอกภาพ มีความเร่ร็ด เพื่อให้เกิดผลอย่างจริงจังมีประสิทธิภาพในการ
ให้บริการทางวิชาการ วางมาตรฐานการปฏิบัติงานวิชาการและนิเทศ ติดตาม ควบคุมการ
ปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติ และหน่วยสนับสนุนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน สามารถปฏิบัติงานได้
ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และบรรลุตามเจตนารมณ์ ทั้งสอดคล้องกับการจัดระเบียบราชการ
โครงสร้างการบริหารการประถมศึกษาในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
ดังต่อไปนี้คือ มีหน่วยศึกษานิเทศก์ เป็นหน่วยงานบริหารวิชาการ ซึ่งมี 3 ระดับดังนี้

1. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีฐานะ
เป็นกอง รับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ
2. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดและกรุงเทพมหานคร
มีฐานะเป็นหน่วยงาน รับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานในสังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานกรุงเทพมหานคร
3. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ มีฐานะเป็น
หน่วยงานรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานในสังกัด สำนักงานการประถม
ศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ

โดยเฉพาะหน้าที่สำหรับหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และ
กิ่งอำเภอ จัดแบ่งภารกิจออกเป็น 3 งาน ดังนี้

- งานที่ 1 พัฒนางานวิชาการ
- งานที่ 2 พัฒนาการนิเทศการศึกษา
- งานที่ 3 วิจัย ประเมินผล และบริการ

สำหรับการจัดแบ่งภารกิจออกเป็น 3 งาน ซึ่งประกอบด้วย 21 งานย่อยนั้น
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดหน้าที่และงานในความรับผิดชอบ

ของศึกษานิเทศก์อำเภอไว้อย่างกว้างขวางมาก ซึ่งเป็นการยากที่จะปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ อันเนื่องมาจากในระยะเริ่มแรกของการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย ศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2533 มีศึกษานิเทศก์ อำเภอ ไม่ครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้จากสถิติข้อมูลทางการประถมศึกษาปี 2533 (สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533 : 34) มีศึกษานิเทศก์อำเภอทั่วประเทศ จำนวน 3,552 คน ในขณะที่มีครูประถมศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 353,186 คน และมี โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทั้งสิ้น 31,384 โรงเรียน จากสถิติข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าจำนวนศึกษานิเทศก์อำเภอต่อครูและ โรงเรียนแตกต่างกันมาก คือ ศึกษานิเทศก์ 1 คน ต้องรับผิดชอบครู 100 คน และโรงเรียน 9 โรงเรียน ซึ่งไม่ได้สัดส่วนกันเลย ดังเช่น สายัณห์ พาน้อย (2529 : จ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ในเขตการศึกษา 6 พบว่า จำนวนศึกษานิเทศก์มีน้อยไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนครูและโรงเรียน อีกทั้งหน้าที่ของ ศึกษานิเทศก์ตามระเบียบที่กำหนดให้มีความเกินไป และจากเอกสารหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ 2/2530 ได้กล่าวถึงปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พบว่า มีปัญหาในเรื่องการขาดเครื่องมือในการนิเทศ อัตรากำลัง ของศึกษานิเทศก์ไม่เพียงพอ ศึกษานิเทศก์ทำงานธุรการมากกว่าวิชาการ ระบบการวางแผน และปฏิบัติงานศึกษานิเทศก์ทุกระดับยังไม่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และนโยบาย ทั้งนี้ทำให้การ ปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอไม่ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของ นักเรียน ดังปรากฏผลจากรายงานผลการประเมินคุณภาพนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับ จังหวัด ในเขตการศึกษา 2 ปีการศึกษา 2534 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทุกกลุ่มประสบการณ์อยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ กล่าวคือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนราธิวาส และ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 55.55, 64.66, 67.81, 58.55 ตามลำดับ ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ระดับก่อน ประถมศึกษาได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนว่า นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ

ทักษะ เจตคติ และมีลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับที่น่าพอใจ โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 14)

ดังนั้นวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาคือ การนิเทศตามภารกิจทั้ง 3 งาน คือ พัฒนางานวิชาการ พัฒนาการนิเทศการศึกษา และวิจัย ประเมินผล และบริการ ทั้งนี้ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เป็นผู้ออกไปนิเทศช่วยเหลือ แนะนำ และส่งเสริมการเรียน การสอนในโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน เพื่อให้เกิดผลมาตรฐานทางวิชาการ แต่ในการปฏิบัติงาน งาน ศึกษานิเทศก์ต้องประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก อันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานตาม หน้าที่ไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย ประกอบกับในปัจจุบัน ได้มีระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย ศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2533 ซึ่งมีความสำคัญยิ่ง ที่ต้องศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอว่าได้ปฏิบัติงาน นิเทศการศึกษาทั้ง 3 งาน ได้เหมาะสมเพียงไร และแต่ละงานมีสภาพและปัญหาอุปสรรค อย่างไร เพื่อที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานและหาวิธีการ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการนิเทศให้มีคุณภาพและ ยกระดับการศึกษาในเขตการศึกษา 2 ให้มีผลเป็นที่น่าพอใจยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 2 เกี่ยวกับงานต่อไปนี้
  - 1.1 งานพัฒนางานวิชาการ
  - 1.2 งานพัฒนาการนิเทศ
  - 1.3 งานวิจัยประเมินผลและบริการ
2. เพื่อศึกษาระดับปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2 เกี่ยวกับงานทั้ง 3 งานดังกล่าว
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2 จำแนกตามตัวแปรอิสระต่อไปนี้

3.1 อายุ

3.2 วุฒิทางการศึกษา

3.3 ประสบการณ์ในตำแหน่งศึกษานิเทศก์

3.4 ขนาดของอำเภอ

4. เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2 จำแนกตามตัวแปรอิสระ ต่อไปนี้

4.1 อายุ

4.2 วุฒิทางการศึกษา

4.3 ประสบการณ์ในตำแหน่งศึกษานิเทศก์

4.4 ขนาดของอำเภอ

5. เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2

สมมติฐานการวิจัย

1. ศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2 มีระดับการปฏิบัติงานโดยภาพรวมในแต่ละงานอยู่ในระดับปานกลาง

2. ศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2 มีระดับปัญหาในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมในแต่ละงานอยู่ในระดับปานกลาง

3. ศึกษานิเทศก์อำเภอที่มี อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ ในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ ขนาดของอำเภอที่ต่างกันมีระดับการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

4. ศึกษานิเทศก์อำเภอที่มี อายุ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ ในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ ขนาดของอำเภอที่ต่างกันมีระดับปัญหาการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ช่วยให้เห็นภาพระดับการปฏิบัติงานและปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาในเขตการศึกษา 2 ในอันที่จะนำไปพัฒนาบุคลากรและพัฒนา งานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. นำผลของการวิจัยไปเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะของศึกษานิเทศก์อำเภอ ในเขตการศึกษา 2
3. ผลของการวิจัยครั้งนี้จะช่วยพิจารณาประกอบการหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการศึกษา ในเขตการศึกษา 2 ต่อไปได้
4. เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและการบริหารการศึกษา ในเขตการศึกษา 2 ซึ่งผู้เกี่ยวข้องโดยศึกษานิเทศก์ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และเขตการศึกษา สามารถวางแผน พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไปในการศึกษา งานนิเทศการศึกษาที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับการปฏิบัติงานและระดับปัญหา การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอเกี่ยวกับงาน 3 งานดังนี้
  - 1.1 งานพัฒนางานวิชาการ
  - 1.2 งานพัฒนาการนิเทศ
  - 1.3 งานวิจัย ประเมินผลและบริการ

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอ ในเขตการศึกษา 2 จำนวน 4 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 107 คน โดยแยกตามขนาดของอำเภอที่รับผิดชอบ ดังนี้

อำเภอขนาดเล็กและเล็กมาก จำนวน 16 คน

อำเภอขนาดกลาง จำนวน 48 คน

อำเภอขนาดใหญ่และใหญ่มาก จำนวน 43 คน

3. ตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ในการวิจัยครั้งนี้คือ

3.1.1 อายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

3.1.1.1 30-39 ปี

3.1.1.2 40-49 ปี

3.1.1.3 50-60 ปี

3.1.2 วุฒិทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

3.1.2.1 ปริญญาตรี

3.1.2.2 สูงกว่าปริญญาตรี

3.1.3 ประสบการณ์ในตำแหน่ง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

3.1.3.1 ต่ำกว่า 10 ปี

3.1.3.2 ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3.1.4 ขนาดของอำเภอ แบ่งออกเป็น 3 ขนาดคือ

3.1.4.1 อำเภอขนาดเล็กและเล็กมาก

3.1.4.2 อำเภอขนาดกลาง

3.1.4.3 อำเภอขนาดใหญ่และใหญ่มาก

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลของ

การสำรวจสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอเกี่ยวกับงานพัฒนางานวิชาการ
งานพัฒนาการนิเทศและงานวิจัยประเมินผลและบริการ

นิยามศัพท์

1. สภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานจริงของศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2533 ทั้งนี้ตามลักษณะงานของงานนิเทศการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษา จำนวน 3 งานคือ

1.1 งานพัฒนางานวิชาการ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์เอกสาร คู่มือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก รูปแบบการจัดการศึกษา ตลอดจนวางแผนการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาการเรียนการสอน ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา

1.2 งานพัฒนาการนิเทศ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ เทคนิค วิธีการ สื่อและเครื่องมือนิเทศ โดยการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ประเมินผลการทดลอง ตลอดจนจัดทำเอกสารเพื่อดำเนินการเผยแพร่ ทั้งนี้เป็นงานที่สนับสนุนในด้านการนิเทศและนิเทศภายใน แก่กลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละกลุ่มประสบการณ์

1.3 งานวิจัยประเมินผลและบริการ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารการนิเทศ และการเรียนการสอน ตลอดจนจัดทำแผนพัฒนางานวิชาการและการนิเทศ ทั้งนี้จะต้องรวบรวมข้อมูล การดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาและปัญหาอุปสรรค โดยการประสานงานการส่งเสริม สนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษาและสนับสนุนให้กลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน มีคลังทดสอบวัดผลและประเมินผล ตลอดจนจัดให้มีห้องสมุด โดยมีสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเป็นศูนย์กลางประสานงานในการบริการและเผยแพร่

2. ปัญหาการปฏิบัติงาน หมายถึง สิ่งที่เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2533 ทั้งนี้ตามลักษณะงานของงานนิเทศการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 3 งาน คือ งานพัฒนา งานวิชาการ งานพัฒนาการนิเทศ งานวิจัยประเมินผลและบริการ

3. ศึกษาพิเศษอำเภอ หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ซึ่งแยกตามตัวแปรดังนี้

3.1 อายุ หมายถึง อายุของศึกษาพิเศษอำเภอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 30-39 ปี 40-49 ปี และ 50-60 ปี

3.2 วุฒิทางการศึกษา หมายถึง วุฒิทางการศึกษาสูงสุดของศึกษาพิเศษอำเภอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

3.3 ประสบการณ์ในตำแหน่ง หมายถึง อายุราชการในการทำงานตำแหน่งศึกษาพิเศษอำเภอ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ต่ำกว่า 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป

3.4 ขนาดของอำเภอ หมายถึง ลักษณะของอำเภอที่แบ่งตามจำนวนศึกษาพิเศษอำเภอ ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขนาดคือ อำเภอขนาดเล็กและเล็กมาก อำเภอขนาดกลาง อำเภอขนาดใหญ่และใหญ่มาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2525 : 200)

3.4.1 อำเภอขนาดเล็กและเล็กมาก หมายถึง อำเภอที่มีศึกษาพิเศษอำเภอและกิ่งอำเภอรับผิดชอบ จำนวน 2 คน

3.4.2 อำเภอขนาดกลาง หมายถึง อำเภอที่มีศึกษาพิเศษอำเภอและกิ่งอำเภอรับผิดชอบ จำนวน 3 คน

3.4.3 อำเภอขนาดใหญ่และใหญ่มาก หมายถึง อำเภอที่มีศึกษาพิเศษอำเภอและกิ่งอำเภอรับผิดชอบ จำนวน 4 คน